

Бріттнахера, проф. Георга Вітте, проф. Гартмута Еггерта та д-ра Альмут Гілле, було, зокрема, наголошено на великих заслугах академіка Затонського в налагодженні наукового обміну між українськими та німецькими германістами, а отже, на його ролі в наведенні мостів між культурами, що реалізується не лише в суто академічній, а й в організаційній площині. Переконалим доказом цього автори поздоровлення вважають програму партнерства, яка реалізована передовсім завдяки активній участі Д.В.Затонського. Тож нині молоді германісти України можуть підвищувати кваліфікацію, беручи участь у міжнародних семінарах, що їх ведуть викладачі Берлінського вільного університету, та стажуючись у Німеччині. Зважаючи на цей досвід, автори поздоровлення сподіваються, що авторитет акад. Д.В.Затонського й надалі позитивно впливатиме на розвиток наукових контактів між германістами двох країн, що, безперечно, сприятиме взаємному збагаченню їхніх академічних шкіл і національних культур.

Д.В.Затонський сказав, що він приголомшений словами, які прозвучали на його адресу. “Звичайно, в тому, що сьогодні говорилося, було багато перебільшень, але загалом я дуже вдячний усім, хто виступав. Я впевнений, всі вони говорили щиро”, – підсумував ювіляр.

Світлана Селіверстова

Дмитро Наливайко

Дмитро Володимирович Затонський – одна з найзначніших постатей українського літературознавства, якщо, звичайно, не замикати його на вивченні лише української літератури. І водночас його науковий шлях і набуток у багатьох принципових аспектах чи не найвиразніше відбивають цілий етап розвитку нашої науки про літературу від часу “хрущовської відлиги” до початку ХХІ ст.

Упевнене входження Дмитра Володимировича в науку відбулося на межі 50–60-х рр. книжкою “Век ХХ. Заметки о литературной форме на Западе” (1981), сама назва якої промовисто фіксувала важливі зрушення, що відбувалися тоді в українському і “всесоюзному” літературознавстві, зокрема в його зарубіжницькій гілці. Згадаймо ситуацію, що склалася із зарубіжною літературою ХХ ст. в той період в СРСР. Існувало вузьке коло літераторів, “друзів Радянського Союзу”, які творили “прогресивну літературу” на рівні, нерідко близькому до графоманії, а на справжніх митців слова фактично була накладена заборона. У названій книжці Затонського йшлося про західних письменників, які поверталися з “вигнання із СРСР” або вперше до нього входили – про Хемінгуейя й Ремарка, Генріха Белля й Грема Гріна, Моравія й інших видатних митців. Та ще важливішим було те, що в названій і наступних книжках, численних статтях Дмитра Володимировича означилась тенденція долання панівного в радянському літературознавстві кон’юнктурно-утилітарного підходу до творів західних авторів як підтвердження неелюдовськості капіталізму, страждання народних мас і т. д., і т. п.

Ще один посутній момент. Загальновідома та “нещадна боротьба з формалізмом”, яка існувала в радянській критиці й літературознавстві 30–50-х рр. (і проводилася далі, часом послаблюючись). Перша книжка Затонського, думається, не без певного виклику, мала підзаголовок “Нотатки про літературну форму на Заході”. На моє переконання, і тут, і в наступних працях автора виявився його превалюючий інтерес до літератури саме як до феномена мистецтва й наполегливе прагнення розкривати читачам, що західні літератури ХХ ст. – це навдивовижу багатий та розмаїтий художній світ, і вводити їх у цей світ. Про те, в яких складних умовах доводилося це робити, які перешкоди й рифи долати, добре пам’ятають літературознавці старшого покоління.

З певністю можна сказати, що своїми працями, усім комплексом наукової діяльності Д.В.Затонський формував новий напрямок у вивченні зарубіжної

літератури в Україні, створював свою школу — широку, без групових ознак, до якої тією чи тією мірою належать численні фахівці-зарубіжники принаймні кількох поколінь. Тією чи тією мірою їх можна вважати учнями академіка Затонського, і самого себе я теж відношу до них.

Юрко Покальчук

ПІД ЗНАКОМ ЗАТОНСЬКОГО

Гадаю, що тим, хто за молодих років знаходили собі приклад, який хотіли наслідувати, мріючи колись стати таким, як він, дуже пощастило, бо вони мали життєвий дороговказ, бачили з юності, куди йти. І хоч потім обирали свій власний шлях, перша зірка, за якою пішли, лишається з ними назавжди.

У моєму житті появився одного разу Дмитро Затонський, а точніше, я появився в Інституті літератури — молодий, задержуваний аспірант. Напочатку децю критично дивився на рано посивілого сорокалітнього чоловіка, що мав керувати моєю дисертацією й не дуже поки що звертав на мене увагу.

Та ось я написав перший розділ, правильніше сказати, думав, що це розділ, а це були мої ремінісценції з американської літератури часу бітників — Селінджера, Керуака, Болдуїна, Андайка, Капоте та інших. І от я дістав перший урок літературознавства, в якому головною фразою Дмитра Володимировича було: “Ви все правильно говорите, розповідаєте чудово, а пишете, не відділяючи себе від героїв, яким стільки ж років, як вам”. Я переказував, що саме хотів сказати, і ця фраза Затонського — “Та ж скажіть про це!” — не тільки лишилась зі мною назавжди, а я й досі часто повторюю її молодим письменникам, які розповідають, що вони мали на увазі, пишучи свій твір: “Та ж скажіть про це!”

Далі йшли роки мого перебування в Інституті літератури, упродовж яких я прагнув у всьому наслідувати Затонського. Я просто був захоплений, коли якісь пацани, ідучи позаду нього — а Затонський у яскравому червоному кашне, без шапки, хоч була вже пізня осінь, у модній курточці — висловили свій позитивний подив: “Який стильний предок!” Я собі поставив за мету: досягнувши такого віку, і надалі лишатись прикладом для молоді, щоб і про мене могли так сказати.

Є мільйони дрібниць, які учневі — а я себе вважаю учнем Дмитра Затонського — приємно згадувати. Але “стильний предок” мав ще й величезну ерудицію, океанне мислення в охопленні феноменів світової літератури і гнучкість розуму таку, щоб у “совєтські” часи спромогтися подати матеріал правдиво, повчально для всіх і так, щоби його таки пропустила цензура. Прикладом може бути “Франц Кафка і проблеми модернізму” та й багато інших праць.

Але є ще одне, що особливо приваблювало мене в Затонському, викликавши мою повагу до нього і любов на всі роки, — це його аристократизм духу, глибока внутрішня інтелігентність, високі моральні принципи, які він у критичні хвилини чітко й неоднозначно відмовлявся зраджувати. Пригадую, коли тодішній директор Інституту Шамота намагався змусити Затонського підписати якісь листи проти наших “буржуазних інтелігентів”, він сказав: “Я такого не роблю!” — і вийшов із кабінету, грюкнувши дверима. Унаслідок цього його, члена міжнародного Гетевського комітету, не пустили в НДР на засідання цього комітету, де чекали на нього з доповіддю.

Я все життя пам’ятаю ці слова як заповідь — “Я такого не роблю”.

Думаю, усі, кому довелося спілкуватись із Дмитром Затонським більше чи менше, так і лишились зачаровані його особистістю, бо він вабив до себе, як “солярис” — здавалось, знав усе й міг дати пораду й у житті, і в науці з однаковою силою свого інтелекту, розуму й доброти.

Не можу забути, як мене, запального й нарваного юнака, він водив дві години Хрещатиком, бо я намірявся кинути Шамоті на стіл заяву, знаючи, що